

DINIY EKSTREMIZM VA TERRORIZM

Azizova Shodiyona Ne'mat qizi

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Defektologiya fakulteti talabasi*

Annотasiya : Ushbu ilmiy maqolada dunyo ahlini bir necha yillardan buyon og'riqli nuqtasiga aylangan va islom olami nomiga dog' tushirayotgan teroristik tashkilotlar haqida, ular qanday paydo bo'ladi? Qanday qilib xavfni bartaraf etish mumkin? Terorist guruhlar ortidagi qora qo'l tashkilotlar va ularning bizga salbiy ta'sirlari haqidagi ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar : Diniy ekstramizm, terorizm, fundamentalizm, islom dini, mafkuraviy tahdid, Vahobiylar, terrorchi guruhlar, din niqobi.

Terrorizm – jamiyatda beqarorlik keltirib chiqarish, aholi keng qatlamlarida vahima va qo'rquv uyg'otishga qaratilgan siyosiy kurashning o'ziga xos usulidir. U yashirin (konspirativ) ruhdagi tashkilotlar tomonidan beqarorlik keltirib chiqarish orqali hokimiyatni egallash maqsadida amalga oshiriladi. Terrorchi guruhlar jamiyatda aholining keng qatlami nomidan harakat qilayotgandek taassurot uyg'otish maqsadida diniy shiorlardan niqob sifatida foydalanadilar.

Terrorizmning eng asosiy xususiyatlaridan biri ushbu harakat tarafdorlarining “Kuch ishlatish va zo'ravonlik davlatni qulatuvchi va hokimiyatga erishishni osonlashtiruvchi parokandalikka olib keladi”, degan g'oyaga asoslanib harakat qilishlaridir. Terrorizmning yana bir xususiyati hech qanday urush bo'lmayotgan, demokratik institutlar faoliyat ko'rsatayotgan, tinchlik hukmron jamiyat sharoitida muqobil usullarni atayin inkor etgan holda, siyosiy masalalarni zo'rlik yo'li bilan hal qilishga intilishda ko'rinadi.

O'zbekiston mustaqilikka erishgach, mazkur hudud turli manfaatdor kuchlarning nishoniga aylandi. Siyosiy maqsadlarni din niqobi ostida amalga oshirishga intiluvchi diniy-ekstremistik va terrorchilik guruhleri mintaqaga suqilib kirishga harakat qildilar. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish uchun mustahkam asosga ehtiyoj sezildi. 2000 yil 15 dekabrda O'zbekiston Respublikasining “Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida”gi Qonunining qabul qilinishi davlatimiz suvereniteti va xalqimiz farovonligi, yurtimiz taraqqiyotiga katta tahdid soluvchi terrorizmga qarshi kurash borasida katta qadam bo'ldi.

Terrorizm (lotincha “qo'rqitish”, “vahimaga solish”) – aholining keng qatlamlarida vahima va qo'rquv uyg'otish, jamiyatda beqarorlik keltirib chiqarish orqali davlat hokimiyatini egallash maqsadiga qaratilgan jinoiy faoliyatdir. Hozirgi davrda u global miqyos kasb etib, xalqaro terrorizm shaklini oldi. Bunday shaklda u xalqaro ijtimoiy-siyosiy aks-sado beradigan qo'poruvchilik sifatida namoyon bo'lmoqda.

Diniy ekstremizm – jamiyat uchun an'anaviy bo'lgan diniy qadriyatlar va aqidalarni rad etish, ularga zid bo'lgan g'oyalarni aldov va zo'rlik bilan targ'ib qilishga asoslangan nazariya va amaliyotni anglatadi.

Ekstremizm va terrorizm bir-biri bilan bog'liq bo'lgan yagona jarayonning birin-ketin rivojlanadigan bosqichlaridir.

Diniy-ekstremizm kelib chiqishining birinchi va asosiysi sababi mutaassib fikr va qarashlarning paydo bo'lishidir. Mutaassiblik muayyan g'oyalarning to'g'ri ekaniga qattiq ishonish, ularga mukkasidan ketish, “o'zgaralar” va “o'zgacha” qarash va g'oyalarga murosasiz munosabatda bo'lish, boshqa firqa va mazhablarni butunlay rad etgan holda, ularni tan olmaslikda namoyon bo'ladi. Mutaassiblik barcha davrlarda turli din va yo'nalishlar orasida keskin nizo va to'qnashuvlar kelib chiqishiga sabab bo'lgan.

Diniy ekstremizm kelib chiqishining birinchi va asosiysi sababi bu – mutaassib fikr va qarashlarning paydo bo'lishidir. Ongi zaharlangan va mutaassibga aylangan kishilar o'zlari qilayotgan ishlarni to'g'ri deb hisoblagan holda, har qanday nomaqbul ishlardan ham bosh tortmaydilar. Vaholanki, ularni bu yo'lga boshlagan “rahnamolarning” asl maqsadi mohiyatan g'ayriinsoniy xarakterga ega. Ularning asosiy niyati butun Osiyo hududida qadimgi Arab xalifaligin barpo etish kerak deb kurashmoqdalar. Lekin, ularning asosiy niyati shu bilangina cheklanib qolmasdan, dinni niqob qilib olib hokimiyatni qo'lga olish, bu yo'lda „inson” deb atalmish buyuk jonzo'tni o'ldirishdan ham tab tortmayapti. Ular hozirgi kunda, ayni daqiqada ham o'z yovuz, jirkanch ishlarni turli davlatlarda amalga oshirmoqdalar. Bu yot g'oya tarafdorlari qilgan buzg'unchiliklarni xali xech kim unutmagan. Oddiygina misol 2001-yil 11- sentabrni eslaymiz: Bundan roppa-rosa 18 yil avval — 2001-yil 11-sentabrda AQShning Nyu-York va Vashington shaharlarida ro'y bergan fojia ko'pchilikning yodida. O'shanda mahalliy reyslarda parvoz qilayotgan to'rt samolyot terrorchilar tomonidan egallab olinib, Nyu-Yorkdagi mashhur 110 qavatli Jahon savdo markazi joylashgan egizak binolar hamda AQSh Mudofaa vazirligi binosi – Pentagonga kelib urilgan edi. Nafaqat amerikaliklarni, balki butun dunyo aholisini sarosimaga solgan hodisada jami 3 mingdan ortiq inson halok bo'lgan va narxi nechadir milliard dollardan oshiq bo'lgan ikkita bino yer bilan bitta bo'lgan edi.

Fojia AQSh iqtisodiyotiga ancha zarar keltirdi. AQSh tarixiga nazar tashlasak, bu mamlakatning eng katta moliyaviy zarari 1992-yilgi Endryu to‘foni tufayli ro‘y berganini ko‘ramiz. O‘shanda to‘fon talafoti tufayli AQSh iqtisodiyoti 19,2 milliard dollar zarar ko‘rgan edi. 11-sentabr voqealari ortidan kelgan iqtisodiy yo‘qotish Endryu to‘foni tufayli ro‘y bergan yo‘qotishdan ham katta bo‘ldi.

Statistikaga ko‘z yugurtirar ekansiz 3 mingdan ortiq inson hayotdan ko‘z yumganini ko‘rasiz. Bu nima degan? Axir barcha muqaddas kitoblarda insonning joni muqaddasligi bayon etilganku. Bular o‘zlariga nimani mezon qilib olishdi. Ularning da‘vosi O‘rta Osiyoda xalifalik qurish sof islom dinini qaytarish ekan. Sof islom dini o‘zi nima?

Dunyoviy nuqtayi nazardan qaralganda, din kishilik jamiyati tarixiy taraqqiyotining ma‘lum bosqichida paydo bo‘lgan ijtimoiy ong shakllaridan biri. Bu dunyoqarash jamiyatning ma‘lum bir tarixiy davr va sharoitlaridagi talablari, ehtiyojlari asosida shakllandi. Har bir davlat dini xalq ma‘naviyatining uzviy qismi sifatida tan oladi. Shundan kelib chiqib, uning rivoji uchun shart-sharoitlar yaratishga harakat qiladi. Din, shu jumladan islom dini ham ming yillar davomida barqaror mavjud kelganligining o‘zidayoq u inson tabiatida chuqur ildiz otganligidan, uning o‘ziga xos bo‘lgan bir qancha vazifalarni ado etishidan dalolat beradi. Eng avvalo, jamiyat, davlat, guruh, shaxs ma‘naviy hayotining muayyan sohasi bo‘lgan din umuminsoniy axloq me‘yorlarini o‘ziga singdirib olgan, ularni jonlantirgan, hamma uchun majburiy xulq-atvor qoidalariga aylantirgan. Insonning odamlar bilan bahamjihat yashashiga ko‘maklashgan. Din odamlarda ishonch hissini mustahkamlagan. Ularni poklab, yuksaltirgan. Hayot sinovlari, muammo va kamchiliklarni yengib o‘tishlarida kuch bag‘ishlagan. Umuminsoniy va ma‘naviy qadriyatlarni saqlab qolish hamda avloddan avlodga yetkazishga yordam berib kelgan. Shuning uchun ham din insonning ishonchli hamrohi, odamzot hayotining bir qismi bo‘lib kelmoqda.

Qadimdan ma‘lumki islom dini O‘zbekiston hududlariga 643-644 yillardan boshlab yoyilgan bo‘lsa ham bu hududda ne-ne islom dini bilan bog‘liq bir nechta asarlar yaratilgan. Islom ilmlari bizning hududimizga VIII asrda Xuroson (hozirgi Turkmanistonning shimoli-sharqiy qismlaridagi davlat VIII-XIV asrlarda) orqali Movarounnahr (Arablar egallab olgan yerlar- arabcha „daryoning narigi tarafi“ deb o‘sha paytlarda Amudaryo va Sirdaryo daryolari orasidagi hududlarga aytilgan)ga kirib kelgan bo‘lsa, IX asrdan boshlab mazkur ilmlar mintaqaning o‘zida rivojlandi. Bu davrga kelib, avval islom olamida tan olingan olti sahih hadislar to‘plami (assihoh as-sita), so‘ngra ularning qatorida uch to‘plam qo‘shilib to‘qqiz kitob (alkutub at-tis‘a) shakllandi. Ulardan uchta Movarounnahrlik ulammolar – Imom Buxoriy, Imom

Termiziy, Imom Dorimiylar tomonidan jamlandi. Islom dini o'sha vaqtdan buyon bizning hududimizdagi milliy dinimiz sifatida tan olinib kelinmoqda. Mustaqillik sharofati bilan diniy qadriyatlarga erkinlik berilishi islomning jamiyatdagi o'z o'rnini egallashiga imkon yaratdi. Lekin shu bilan birga yashirin holatda rivoj topgan va din niqobidagi turli mafkuralarning ta'sirida shakllangan qarashlar yuzaga chiqishi ham qulay sharoitni vujudga keltirdi.

Endi savol tug'iladi shunday pok dinni o'zining g'arazli niyatlariga niqob qilib olayotgan insonlarni kim deb atash mumkin. Ular xalifalik qurushni niyat qilishgan ekan. Payg'ambarimiz Muhammad Mustafo Sollollohu Alayhi Vassalam "xalifalik mendan keyin 30 yildur keyin davlatlar paydo bo'ladi" deb aytganlarini nahot bilishmasa.

Ma'lumotlarga qaraganda, bugungi dunyoda 500 ga yaqin terrorchi tashkilotlar ish olib bormoqda. 1968-1980-yillar davomida ular 6700 ga yaqin terrorchilik amaliyotlarini sodir etganlar. Natijada 3668 kishi halok bo'lib, 7474 kishi turli jarohatlar olgan. Bu statistika yuqoridagi fikrlarimning isboti bo'la oladi. Zero 22 yil davomida 3668 odam qo'poruvchilik xarakati qurboniga aylangan bo'lsa, terroristik tashkilotlarning globallashuvga va jamiyatga intilishi kuchayib borganligi sababli birgina 11- sentabr voqealarida 3000 dan ortiq inson halok bo'lganligini sizga aytib o'tgandim. Ekstremizm va terrorizm odamlarning ertangi kuniga bo'lgan ishonchiga putur yetkazibgina qolmay, balki xalqaro maydondagi muammolarni, jumladan, turli e'tiqod vakillari bo'lgan xalqlar orasidagi o'zaro ishonchga soya solib, jahon taraqqiyotining xalqaro iqtisodiy va madaniy hamkorlikning rivojiga to'siq bo'lmoqda. Ekspertlarning xabar berishicha, dunyoda terroristik tashkilotlarning yuzdan ortig'i eng zamonaviy qurollar bilan qurollangan va bu tashkilotlar bir-birlari bilan axborot almashadilar, qo'poruvchilik ishlarini amlaga oshirayotgan paytda o'zaro sherikchi bo'ladilar, zarur bo'lgan vaqtda bir-birlariga moliyaviy va boshqa shakldagi yordam beradilar. Bunday tashkilotlarning eng yiriklari qatoriga „Al-Qoida“, „Al-Jihad al-islomiy“, „Hizbut-tahrir“, „Tolibon“ „ISHID“ „Vahobiylar“ va boshqa terroristik tashkilotlarni misol qilib aytishimiz mumkin. Islomiy ekstremizm hozirgi davrda va u bilan bog'liq terrorizm dunyoning 15 dan ortiq mamlakatiga alohida tahdid solmoqda. Bu davlatlar qatoriga Sudan, Misr, Suriya, Hindiston, Saudiya Arabistoni, Jazoir, Liviya, Senegal, Pokiston, Malayziya, Indoneziya, Falastin, Iroq va boshqa davlatlarda terrorizm eng ashaddiy ildiz otgan davlatlar sirasiga kiradi. Hozirgi kunda eng dahshatli qo'poruvchilik ishlari Suriya, Iroq va Afg'oniston davlatlari hududlarida sodir bo'lmoqda. Bizning yurtimiz O'zbekistonda ham 1999-yil 16-fevral (Toshkent), 2004-yilning mart-aprel va iyul, 2005-yilning may (Andijonda) oylarida sodir etilgan

voqealar keng ko'llamli xalqaro terrorchilik tuzilmasining navbatdagi „vahshiyliklaridan“ biri ekaniga hech qnday shubha qolmaydi. Bizning davlatimiz diniy ekstremizm va terrorizm bilan duch kelgan va uning asoratlaridan aziyat chekkan birinchi davlat emas. U bugun jahonning ko'plab mamlakatlari xavfsizligiga tahdid solayotgan illatdir.

Bugun shunchaki yoshlar ongida sog'lom muhitni uyg'otish sog'lom mafkura egasi qilish va ularni o'zlari mustaqil to'g'ri yo'lni tanlay oladigan darjaga yetgunlariga qadar nazorat ostida ushlab kerak.

Bugungi kunda ijtimoiy-ma'naviy muhitni va aholi turmush sharoitini yaxshilash, yoshlarni turli diniy ekstremistik oqimlar ta'siridan asrash masalasi barchamiz uchun eng asosiy masala bo'lib turibdi. Degan edi yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyev. Shunday ekan bugun barchamiz nafaqat o'zimizga balki atrofdagilarimizgacha e'tiborli bo'lsak, talabchan bo'lsak xech qanday xatar bizga rahna sola olmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikga tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. –T.:O'zbekiston, 1997
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. –T.:Ma'naviyat, 2008.
3. Mirziyoyev Sh.M “Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, muqaddas dinimizning sofliqini asrash — davr talabi” mavzusida anjumandagi nutqi.
4. Tosh DAUning “Agranom” gazetasi 767 soni uz internet shari
5. O'zbekiston Respublikasi Bandlikka va Mehnat munosabatlari vazirligi internet nashri.
6. Elmurod Bahtiyorovich “Diniy ektremizm va Terrorizm” – T O'zbekiston,2015.